

PROPAGANDĂ ȘI ACȚIUNI ANTIALCOOLICE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

*Bea câmpia ploii vărsate,/ Pomii sucuri beau din ploii
Marea bea din râuri late,/ Soarele din mare bea.
Luna bea raze de soare,/ Totul în fire bea mereu
Numai eu să nu beau, oare ?/ Taci ... și lasă-mă să beau !*

George Coșbuc (1866-1918)

Tematica alcoolismului este aproape inexistentă în istoriografia românească, exceptând arheologia, unde celebra problematică a tăierii viilor de către marele preot Deceneu pentru daci, pornind de la un citat din Strabon, a dat cele mai mari bătaii de cap, fiind tranșată datorită cercetărilor lui Valeriu Sârbu și Gelu Florea¹. În rest, avem doar cercetări indirecte și arareori special focalizate pe subiect².

Așadar, lipsa tematicii în istoriografia românească devine paradoxală. Observăm astfel faptul că alcoolismul, ca sferă de cercetare, cunoaște o extindere remarcabilă, geografic vorbind, în alte spații istoriografice sau de altă natură decât cele românești din prezent. Nume ca Jean Charles Sournia³, pentru istoriografia franceză, Hasso Spode⁴, în cazul german, sau, în cazul american, Robin Room⁵, Harry Levine⁶, Dwight B. Heath⁷, Howard F. Stein⁸ etc., la care putem adăuga existența unor reviste istorice sau de altă natură direct focalizate pe tematică, cum ar fi *Journal of Social History of Alcohol and Drugs, Addiction* sau *Journal of Alcohol Studies*, sunt relevante pentru afirmația de mai sus.

Analiza istorică a problemelor angajate de consumul excesiv de alcool încheagă o anchetă pe mai multe niveluri. Faptul se datorează multiplelor implicații și interpretări alocate situației alcoolismului: după expresia istoricului american Howard Stein, alcoolismul, ca simptom-semnal, are calitatea de a alerta societatea față de ceea ce ar reprezenta o stare anormală⁹. Acest simptom-semnal nu este doar o caracteristică a individualității tulburate, ci și o caracteristică asumată de cei care participă la comunicarea asupra problematicii. Deopotrivă,

¹ Sârbu 2003, p. 87-104; Florea 2004, p. 217-222.

² De pildă, Rotar 2007, p. 294-311.

³ Sournia 1992.

⁴ Spode 1991.

⁵ Room 1984, p. 293-317; Room 1983, p. 152-164; Room 1996, p. 373-388 etc.

⁶ Levine 1979, p. 493-506.

⁷ Heath 1987, p. 99-124.

⁸ Stein 1985, p. 198-216.

⁹ *Ibidem*.

el constituie și un consens al participanților în legătură cu ceea ce poate fi observat, ignorat sau tratat. În cazul particular al istoricilor, cercetarea asupra temei este supusă uneia dintre normele de bază ale “meseriei” lor: la nivelul adunării datelor, este necesară rigoare, precizie, iar la nivelul interpretativ, cuvintele-cheie devin imaginația, intuiția, claritatea¹⁰. În consecință, “intrarea” analitică în domeniu presupune, înainte de toate, demarcarea cât mai precisă a sferei anchetate, deși, din anumite puncte de vedere, o asemenea “idee” rămâne la stadiul de dorință¹¹. Vom vorbi, așadar, într-un sens larg al cuvântului, despre un soi de cercetare evaluativă a subiectului.

O istorie a alcoolismului nu se poate reduce, în mod cert, doar la ceea ce titlul său indică. Aceasta ar însemna o diminuare cu caracter de simplificare, întrucât situează un întreg ansamblu analitic doar în extremă, adică în linia de frontieră a problematicii. Analiza alcoolismului, pentru o cât mai mare relevanță, trebuie să se raporteze la aspectele presupuse și de elementele producției, distribuției și consumului alcoolic într-o societate. Astfel, vorbind despre alcoolism, nu se poate omite raportarea la normalitatea dintr-o epocă, aspect cu rol definitoriu. În al doilea rând, a vorbi despre alcoolism implică o situație așezată, pentru o a doua oară, într-o extremă: alcoolismul ca devianță într-o “normală” obișnuință de a bea alcool într-o societate, chestiune, în fapt, ambivalentă.

Statistică

Mai mult decât în alte cazuri, aspectul cantitativ al tematicii este deosebit de relevant. Astfel, cantitativul unei cercetări privind alcoolismul nu se reduce doar la o trecere în revistă a creșterii/descrășterii numărului persoanelor alcoolice într-o epocă. Ea este parte integrantă într-o istorie demografică, o istorie a structurilor sociale și o istorie economică și politică deopotrivă. Oricum, până în secolul al XX-lea aspectele cantitative ale tematicii sunt mai greu de identificat¹².

Din acest unghi, perioada interbelică reprezintă terenul pentru prima tentativă de a se sublinia cantitativul problematicii, la dimensiunea sa reală în România: avem statistici privind consumul de alcool pe cap de locuitor în epocă, avem statistici privind numărul alcoolizilor, statistici încorporând numărul și

¹⁰ Le Goff, Rousselier 1995, p. 7.

¹¹ Thuillier, Tulard 1986, p. 27-28.

¹² Pentru Transilvania, primele statistici ale decedaților datorită consumului excesiv de alcool datează din 1897. Astfel, numărul decedaților de alcool a fost de 18 la 1897 și a crescut treptat, extinzându-se și asupra femeilor (20 la 1900, 25 la 1901, 26 la 1902). Între provinciile Coroanei maghiare, Transilvania ocupa, între 1897 și 1902, locul cinci din opt posibile, ca număr al decedaților datorită alcoolului. Cele mai alcoolizate zone din Transilvania erau Hunedoara și Brașov. Pentru anii următori, tendința este una de evidentă creștere: 1903 – 27 de cazuri; 1904 – 18 cazuri; 1905 – 20 de cazuri; 1906 – 20 de cazuri; 1907 – 34 cazuri; 1908 – 36 cazuri. *Magyar* 1900, p. 189-191; *Magyar* 1905, p. 404, 492, 580; *Magyar* 1906, p. 415, 503, 591; *Magyar* 1909, p. 415, 503, 590.

evoluția debitelor de alcool, precum și statistici privind distribuția regională în țară a tuturor acestor elemente. De pildă, pentru intervalul 1921-1937, consumul mediu de alcool pe cap de locuitor în România a fost de 42 litri de vin pe cap de locuitor, scoțând din ecuație două aspecte care nu dau cifra reală a consumului: păstrarea vinului de la un an la altul și variațiile producției; pentru același interval de timp consumul mediu pe locuitor, în cazul țuicii și al rachiurilor monopolizate, a fost de 5,9 litri, iar al berii de 3,9 de litri¹³. Oricum, diferențele zonale sunt unele extrem de importante pentru o asemenea discuție cantitativă. Spre exemplu, se observă, conform lui Sabin Mănuilă, o preferință înspre alcoolul distilat în Transilvania interbelică unde, după același autor, consumul mediu pe cap de locuitor în intervalul 1918-1922 se cifra la 20 de litri de țuică, ceea ce însemna o cifră de-a dreptul înspăimântătoare: eliminând copiii, femeile și abstenența, se ajungea la 40 de litri de țuică pe cap de locuitor anual¹⁴.

Pentru intervalul de timp 1931-1939 numărul decedaților datorită alcoolismului a fost de aproximativ 2,1 la 100.000 de decese, cu o proporție mai mare în cazul populației urbane, însă cantitativ mai ridicată în mediul rural (limită superioară anul 1937 – 2,6; limită inferioară anul 1934 – 1,5)¹⁵. Pentru intervalul de timp 1931-1939 se observă o creștere accentuată a producției de alcool pentru vin și bere, iar în cazul producției de alcool distilat avem de-a face cu o serie de variații ale acesteia.

Un exemplu de statistică a debitelor este cea realizată de către Sabin Mănuilă la 1920, valabilă pentru Transilvania, unde revenea o cârciumă la 282 de locuitori, iar pe județe frecvența cea mai mare era în județele Ciuc (o cârciumă la 197 de locuitori), Brașov (o crâșmă la 199 locuitori) și Sătmar (o cârciumă la 210 locuitori). Totodată, după naționalitate, românii dețineau 34,1 % din crâșme, urmați de evrei cu 30,3 %. Pentru ultima dintre chestiuni, se remarcă situația în care evreii depășeau cu circa 85,6 % proporția lor etnică de 3,54 % din populația Transilvaniei¹⁶.

Din această perspectivă, se pot desprinde câteva concluzii:

- Schimbarea paradigmei consumului de alcool, adică a preferinței pentru un anumit tip de alcool de-a lungul secolelor XIX-XX: creșterea progresivă a consumului de bere, scăderea consumului de vin și o anumită constantă în ceea ce privește consumul mediu de alcool distilat.
- O fragilitate a datelor în unele sectoare sau chiar o contradicție între diverse date în epocă: de pildă, contradicția referitoare la numărul alcoolicilor. Astfel, toată această chestiune devine una de agregare a datelor și așează sub semnul interogației următoarea situație: în ce măsură pentru perioada interbelică

¹³ *Enciclopedia* 1940, p. 923-924. Vezi și Banu 1935, p. 111-120.

¹⁴ Mănuilă 1924, p. 70.

¹⁵ *Anuarul* 1941, p. 184-185.

¹⁶ Mănuilă 1925, p. 112.

multiplele strategii antialcoolice își aveau acoperirea cantitativă? Era într-adevăr această chestiune una vitală sau era vorba despre un context unde modelul prohibiției a schimbat anumite realități, mai degrabă de dragul schimbării: spre exemplu, pentru intervalul de timp 1931-1939 numărul persoanelor decedate din cauza alcoolismului era mult mai scăzut decât numărul persoanelor decedate prin sinucidere (cifrat la peste 10 procente din 100.000 de decese), iar, după cum relevă unele surse, alcoolismul a fost mai pregnant în mediul urban decât în cel rural¹⁷. Discutabile ar fi și numărul debitelor existente atunci și care la nivelul cifrelor se “bat cap în cap”. Astfel, preluând o serie de informații din epocă, *Societatea de propagandă antialcoolică Temperanța* enunța că, în 1929, existau 52.460 de cârciumi în toată țara, număr îngroșat de cele 47.000 de victime directe ale alcoolului anual, plus 60 % crime la sate datorate beției, 22 % din copiii bețivilor tuberculoși, 46 % din cazurile de nebunie datorate beției, 25 % dintre recruți respinși pe același motiv, alături de perpetuarea ideii înfricoșătoare a eredității alcoolismului – la sate, 48 % dintre decesele copiilor înainte de a fi împlinit 5 ani erau cauzate de alcoolismul părinților¹⁸. Or, alte statistici, mai credibile, dezvăluiau o altă realitate: la 1935 erau înregistrate doar ceva peste 34.000 de cârciumi. În ciuda legilor din 1930 și 1932, o asemenea scădere în doar câțiva ani nu poate fi explicată. Însă, de-a lungul perioadei cercetate se menține intactă “obsesia” pentru cantitativ, al cărei scop explicit era evident sublinierea efectelor negative ale patimii alcoolismului: “*Un economist de seamă al nostru arăta în Timpul din 17 mai 1939, că numai anul trecut s-au băut la noi 133.000 vagoane de vin, 7.200 vagoane de țuică, 4.800 vagoane de rachiu. [...] Se duc pe apa Sâmbetii aproape 20 miliarde de lei*”¹⁹. Adeseori aceste statistici recurgeau la comparații, pentru a atinge și mai ușor scopul dorit: “*În țară sunt 54.000 de cârciumi și 52.000 de cazane de fiert pentru țuică, în timp ce se găsesc numai 32.000 de școli și 13.000 de biserici*”²⁰.

Dincolo de aspectele cantitative ale problematicei, sursele unei asemenea anchete sunt multiple. Ele pot fi grupate în cele mai diverse categorii: surse primare (legislația, reglementările juridice în domeniu, sursele unui discurs medical – de la manuale de medicină la diverse expertize și constatări medicale în domeniu, literatura morală religioasă); surse secundare (diverse materiale provenind din presa epocii); surse specifice (documentele privind reuniunile de temperanță, *Liga Antialcoolică Română*, *Liga Temperanța*, publicații direct focalizate pe subiect sau explicita literatură anti-alcoolică) etc. Însă, cheia de

¹⁷ *Anuarul* 1941, p. 188-189.

¹⁸ *Lupta* 1929, p. 4.

¹⁹ Opreșan 1940, p. 1.

²⁰ Țicău 1940, p. 1-3.

analiză a acestora poate fi multitudinea de discursuri în epocă asupra tematicii, privită din perspectiva pe care o oferea Michel Foucault. Astfel, tematica alcoolismului o regăsim la nivelul unui discurs laic și al unuia religios sau, mai precis spus, în ramurile explicite ale unui discurs legislativ, discurs medical, discurs patronat de instituția Bisericii, un discurs la nivelul presei, un discurs literar și un discurs folcloric. Or, simpla existență a tematicii în mai toate tipurile de discurs în epocă relevă importanța care i se aloca.

Ceea ce este semnificativ în toată discuția axată pe tematica propagandei antialcoolice interbelice este faptul că aceasta s-a manifestat ca un *discurs multiplu*. Or, acest aspect duce la următoarea concluzie preliminară: una dintre problemele majore cu care societatea românească a vremii s-a confruntat a fost și alcoolismul, chestiune explicabilă prin două elemente. Pe de o parte, este vorba despre influența unui model occidental (cazul american). Pe de altă parte, este vorba despre o apucare a chestiunii în multiple planuri, încercând, cel puțin teoretic, să atingă același scop comun – o ofensivă susținută împotriva alcoolismului.

Pentru prima situație avem de-a face cu o admirație înspre modelul american și chiar, la un moment dat, o încercare de implementare, măcar la nivel formativ, a sa pentru opinia publică din România interbelică. Însă, în timp, opiniile românești față de realitatea legilor prohibiției americane se nuanțau, apărând chiar umbre de îndoială față de succesul lor. Este cazul anului 1930, când se considera că *“În chestiunea rezultatului prohibiției alcoolului în America, la noi (n. n. în România) sunt două curente: primul susține că nu a dat rezultate și că se va reveni; cel de al doilea din contra susține că rezultatele sunt bune și nu se va reveni niciodată. De altfel alegerea președintelui Hoover a fost tocmai o probă că prohibiționismul este apreciat deoarece dl Hoover s-a declarat pentru prohibiție”*²¹. Însă admirația față de modelul american se menține vie de-a lungul perioadei interbelice, determinând uneori chiar și exagerări ale succesului său²². Pentru a doua situație, se poate spune că discursul antialcoolic românesc interbelic se manifestă în aproape toate sferile posibile: legislație antialcoolică, discurs medical, discurs religios sau ceea ce presa cuprinde între paginile sale.

Legislație antialcoolică

Desigur, nu putem face o ierarhizare a diverselor tipuri de discurs în epocă asupra alcoolismului, în situația în care fiecare dintre ele își avea în spate ansamblul emitent impus de o anumită formulă de putere și destinatarii săi direcți și indirecti, răspunzând unui orizont de așteptare existent. În condițiile în care, odată cu secolul al XIX-lea, discutăm despre o certă acțiune antialcoolică,

²¹ I. M. 1930, p. 12.

²² Stoenescu 1939, p. 3.

girată de către un discurs medical, esențiale ne apar reglementările legislative asupra tematicii. Cazul Transilvaniei este relevant, fiind un exemplu clasic, am spune, de dezvoltare a unei conduite antialcoolice manevrate abil prin intermediul presei și al unei literaturi antialcoolice în creștere de-a lungul epocii. Astfel, de la primele luări de poziție antialcoolice cuprinse în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, aparținând lui George Bariț și Pavel Vasici, la 1838-1839²³, trecând apoi prin prima clară luare de poziție antialcoolică pentru românii transilvăneni, la 1854, aparținând lui Ioan Petricu și George Munteanu²⁴, și într-un context mai larg în care spațiul transilvan se integrează (dezvoltarea manifestărilor în America de Nord și Europa Occidentală, unde relevantă este nașterea congreselor antialcoolice în 1885, primul de acest gen în orașul belgian Anvers), se pot mult mai lesne înțelege diverse modificări legislative în domeniu. Acestea căutau să grefeze atitudini și conduite antialcoolice, atât pentru spațiul maghiar cât și pentru cel transilvan al vremii:

1. Interzicerea frecventării cârciumilor pentru băieții sub 15 ani și fetele sub 14 ani; “birtașul” nu putea da băutura pe credit mai mare de valoarea de 4 coroane²⁵.
2. Nu era permisă funcționarea birturilor în apropierea bisericilor și a școlilor. În timpul serviciului divin ori a procesiunilor religioase, trebuiau închise toate birturile aflate în apropiere, unde se vindea rachiu. Scandalul provocat de bețiv se pedepsea cu amendă (50 coroane): “*Îmbătarea cu intenție cu băutura spirtoasă atrage după sine pedepse și chiar poate duce la retragerea licenței pentru birtaș*”²⁶.
3. Controlul strict al calității alcoolului produs, astfel încât aceasta să nu devină un pericol pentru populație²⁷. Stabilirea unei ore până la care localurile puteau fi frecventate și regularizarea jocurilor de noroc în aceste spații²⁸.
4. Invalidarea alegerii de deputați dietali, dacă aceștia au tratat cu băutura și mâncare alegătorii²⁹ etc.
5. Implicarea școlilor în acțiunile și educația antialcoolică – o chestiune extrem de importantă care, la rândul său, implică mai multe momente, cum ar fi circulara nr. 1125 din 24 aprilie 1903, prin care Ministerul Ungar al Cultelor și Instrucțiunii Publice recomanda învățătorilor și profesorilor de la toate școlile să combată alcoolismul, arătând elevilor efectele negative ale acestuia,

²³ Bariț 1838, p. 167-168; Vasici 1844, nr. 7, p. 50-55; nr. 8, p. 57-60; nr. 9, p. 65-68; nr. 10, p. 74-77 etc.

²⁴ Petric, Munteanu 1854.

²⁵ Măsură salutată în presa vremii. *N'ai credit numai de 4 coroane*, în *Răvașul* 1904, p. 23.

²⁶ Voniga 1910, p. 78-79. *Vezi și Corpus* 1900, p. 138, 146-162; 1909, p. 721-740.

²⁷ “Legea pedepsește foarte aspru și pe aceia cari vând vin, vinars sau alte beuturi măestrite (fabricate de el). Nu-i iertat să amestecăm mustul cu apa, zahăr sau pământ s. a. și așa să-l vindem, la fel și vopsirea beuturilor” (Negruțiu 1913, p. 42).

²⁸ *Cronică* 1911, p. 453, 540-542.

²⁹ Marcu, Roșianu 1907, p. 133.

plus recomandarea de a se înființa reuniuni de temperanță³⁰; circulara din 28 aprilie 1903 pentru combaterea alcoolismului în școală (broșuri antialcoolice anexate manualelor de citire și anatomie, de pedagogie, geografie, biologie; cele care nu conțineau capitole sau anexe cuprinzând tematica nu erau considerate valabile)³¹; înființarea asociațiilor de tineret unde era interzisă consumarea băuturilor alcoolice³²; ordinele aceluiași minister din 1911 și 1912 pentru ca în fiecare școală să fie rezervată o zi pentru a se expune elevilor consecințele consumului de alcool, având la bază un model de asemenea prelegeri – parohia Bărăbanț din comitatul Alba Inferioară stabilea data de 30 octombrie 1912, când, în locul orelor obișnuite, cadrele didactice vor ține prelegeri antialcoolice³³ –; recomandarea achiziționării de către biblioteci și cadre didactice a unor lucrări antialcoolice³⁴; ținerea de către medici și cateheți a unor prelegeri antialcoolice în fiecare școală; verificarea de către inspectorii regești a acțiunilor antialcoolice desfășurate în școală³⁵ etc. Prin aceste măsuri se remarcă “*stabilirea învățământului antialcoolic*”³⁶, ca o acțiune direct coordonată și realizată sub tutela Statului.

Dincolo de Carpați, în perioada de dinainte de Primul Război Mondial, se observă adoptarea unor direcții similare. Ele erau inaugurate în sens modern prin *Legea pentru impozitul asupra băuturilor spirtoase* din 1867, modificată în 1882. Însă, în epocă, cea mai importantă reglementare era *Legea pentru monopolul băuturilor spirtoase în comunele rurale și măsurile contra beției* din 7 martie 1908, cu modificările din 1909, 1910 și 1914³⁷. Astfel, se prevedea explicit că dreptul de a vinde băuturi spirtoase cu amănuntul și de a ține cârciumi aparținea exclusiv comunei rurale. Totodată, pentru fiecare sat numărul cârciumilor sau a debitelor era limitat la 1 pentru fiecare 100 de capi de familie, măsură ce nu se aplica însă pentru cârciumile care vindeau doar vin și bere; orice cârciumă nu putea fi lipsită de vin, cârciumarul trebuia să fie cetățean român, să aibă vârsta de 25 de ani și să fie căsătorit în momentul încheierii contractului, iar din 1910 se prevedea explicit că trebuia să știe carte și să nu aibă vicii. La 1932 se va cere, suplimentar, stagiul militar satisfăcut și avizul Camerei de Comerț și Industrie (devenită apoi Regia Monopolului Alcoolului și a Tutunului) pentru funcționare etc. Totodată, se interzicea cârciumarilor să dea băutură pe datorie, contra diverselor servicii din partea clienților, precum și luarea în arendă a pământurilor țărănești, interdict extins și asupra soțiilor cârciumarilor. Însă, din perspectiva

³⁰ ANDJA, fond *MRUB*, 5801/1905, f. 3.

³¹ ANDJA, fond *MRUB*, 1841/1905, f. 8.

³² ANDJA, fond *MRUB*, 3500/1905, f. 1-4.

³³ ANDJA, fond *Prot. Gr.-cat. Alba Iulia*, 47 - 4332/1912, nenumărat.

³⁴ ANDJA, fond *MRUB*, 3501; 3502/ 1905, f. 11-12.

³⁵ *Cronică* 1912, p. 87.

³⁶ Un plan de învățământ antialcoolic la pr. D. Voniga, în 3 grade. Voniga 1910, p. 85-86.

³⁷ *Legea* 1924, p. 708-719.

stopării flagelului alcoolismului, se remarcă două prevederi speciale ale legii din 1908:

1. Încurajarea apariției societăților de cumpătare și acordarea doar lor a dreptului de a lua în exploatare mai mult de o cârciumă.
2. Măsurile explicite contra beției, prevăzute la capitolul V, articolele 29-35 ale legii, dintre care spicuim: închiderea cârciumilor până la ora 11 duminică și în timpul sărbătorilor religioase; închiderea cârciumilor de la 1 aprilie până la 30 septembrie la 9 seara, iar de la 1 octombrie la 31 martie la 8 seara; interzicerea jocurilor de noroc în cârciumi; interzicerea primirii sau servirii cu băutură a celor în stare de ebrietate și a femeilor cu moravuri ușoare. Oricum, legea face o diferențiere clară între mediul urban și cel rural în cazul alegerilor și, astfel, cârciumile rurale trebuiau închise în zilele de alegeri, pe când în mediul urban doar cele aflate în zona de votare. Însă “marea inovație” a legii din 1908 care, după cum vom vedea, se regăsea și în legea din 1932, valabilă pentru întreg teritoriul României Mari, a fost introducerea *listei rușinii*: “oricine, fiind beat, se va gâlcevi, se va deda la neorânduie sau cade pe drum, pedepsit cu amendă”. La prima recidivă, amenda se dubla, plus pedepsirea cu închisoare pentru 24 de ore, la a doua și la a treia din nou amendă dublă, plus 48 respectiv 64 de ore de închisoare. Totodată, judecătorul de ocol urma să înscrie numele condamnatului pe o listă zisă a bețivilor, ce se ținea în toate comunele și cârciumile, având un dublu rol: a) respectiva persoană nu mai avea dreptul de a fi primit în cârciumă; b) dacă era votant, își pierde dreptul de a alege și a fi ales.

Legea din 1932³⁸, pe lângă faptul că avea mult mai multe articole decât precedenta, aducea, pentru elemente specificate, noi adăugiri. Astfel, se specifica mult mai clar cine nu avea dreptul de a deține brevet pentru vânzarea de băuturi spirtoase, printre noile categorii introduse aflându-se faliții, funcționarii statului împreună cu soțiile lor sau cei care dețineau case de toleranță. Totodată, se ajustează în sens restrictiv orarul consumului de alcool, stabilit ca fiind interzis înainte de ora 7 și după ora 22 la sate și ora 24 la orașe, plus obligația de a avea la ușa de la intrare orarul de deschidere a localului. De asemenea, se prevedea că în preziua alegerilor debitele/cârciumile urmau să se închidă de la ora 18. În plus, legea menținea și înăsprea elementele cuprinse în așa-numita *listă a rușinii* și mai prevedea, în mod special, înființarea la nivelul fiecărei comune, oraș și județ a comitetelor de temperanță pentru susținerea generală a mișcării antialco-olice din epocă.

În ceea ce privește perioada interbelică, se remarcă un deosebit spor legislativ în tematică față de perioadele anterioare. Discuția, din acest unghi, se centrează pe influența modelului american, care a penetrat inclusiv la nivel

³⁸ Legea 1933, p. 417-470.

legislativ, fără însă a atinge nivelul legilor prohibiției înregistrat în SUA. Astfel, merită, în acest punct, subliniate o serie de reglementări legislative din 1919, 1921, 1924, 1927, 1928, 1930, 1932 sau 1936. Fără a intra în foarte multe detalii privind aceste legi, merită subliniate legile din 1926, 1927, 1928³⁹ și 1936⁴⁰, care încercau, sub influența unor modele occidentale și la presiunea mișcării antialcoolice românești, să fondeze o industrie a alcoolului distilat din fructe și să elimine industria alcoolului din cereale. Motivația unui asemenea gest al legiutorului poate fi înțeleasă și prin faptul că ținea de o criză economică ș.a.m.d. Însă, după unele demonstrații, cum ar fi cea a lui Ion V. Rotariu la 1927⁴¹, aceste măsuri au fost total neproductive și, mai mult, au ruinat finanțele țării, dilatând considerabil cifra alcoolismului în România acelor vremuri. Scopul general urmărit se regăsește, spre exemplu, explicit enunțat într-o ordonanță din 1925 a ministrului de finanțe Vintilă Brătianu adresată prefecturilor din toată țara, în care îi anunța că “*noul regim al alcoolului va fi bazat pe stingerea consumației alcoolului de bucate (din cereale)*”, într-un plan de mai lungă bătaie extins pe 12 ani⁴².

Alte legi în perioada interbelică au fost:

- Legea sanitară și de ocrotire din 1930, care își pronunța deschis caracterul antialcoolic în articolul 339. Astfel, dacă “*alcoolismul este într-o comună prea pronunțat, medicul igienist raportează Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, care va interveni pentru reducerea numărului debitantilor*”. Totodată, conform aceluiași articol de lege, dacă populația unei comune urbane sau rurale cerea reducerea debitelor, aceasta se realiza conform unei petiții semnate de 1/5 din cetățenii majori, de ambele sexe. Organele în drept erau obligate să ordone vot public în 60 de zile, iar asupra unui vot nu se putea interveni timp de 6 ani⁴³.
- Dispoziția din 1939 a Ministerului Agriculturii și Domeniilor privind desființarea hibridilor (se încuraja astfel doar cultivarea viței de vie “nobile”)⁴⁴.
- Retragerea, în 1940, a brevetelor de băuturi spirtoase de la evrei, consecință directă fiind scăderea numărului cârciumilor în Moldova⁴⁵ etc.

Acțiunile antialcoolice interbelice pot fi disecate în mai multe moduri. Însă cele mai importante ne apar ca fiind cele care au încercat să aibă caracterul cel mai general. Scopul tuturor este simplu de înțeles și el pornea de la identificarea cauzelor și efectelor alcoolismului, iar acestea, în general, pentru epoca cercetată, se desfășoară în registre identice:

- cauza alcoolismului este, în principal, una socială, datorată sărăciei, nevoii

³⁹ Instrucțiuni 1928.

⁴⁰ Legea 1936.

⁴¹ Rotariu 1927.

⁴² Brătianu 1924, p. 74-75.

⁴³ Revista *Temperanța* 1938, p. 6.

⁴⁴ *Darea de Seamă* 1941, p. 5

⁴⁵ *Ibidem*, p. 7.

greșit înțelese a socializării sau propriei ignoranțe bazate pe o credință greșită (spre exemplu ideea alcoolului ca și aliment, căreia i se alocă, pentru dislocare, sute de pagini de-a lungul celor câteva decenii) etc.

- asupra efectelor alcoolismului, explicațiile sunt mult mai ample, mergându-se pe două tipuri de deslușire: distrugerea fizică prin alcoolism a individului (particular se insistă asupra efectelor pe lungă durată ale alcoolismului, considerat în epocă ereditar), iar, la nivel societal, multiplele efecte negative asupra relațiilor sociale și a moralei publice. De aici pornind, se țes multiple ramuri de construcție discursivă, uneori căzând în laturile extreme ale explicației: alcoolismul era considerat o practică amenințând ființa națională sau, la un alt palier, că dependența de alcool era un adevărat act de sinucidere.

Reuniuni, societăți, ligi antialcoolice

Segmentul enunțat în subtitlul de mai sus nu este o invenție a perioadei interbelice, ci își făcuse apariția încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Este vorba despre un model de origine americană. Ceea ce se poate spune despre aceste reuniuni, societăți și ligi antialcoolice este că ele se bazează pe un tip de asociere voluntară, menit a crea un cât mai amplu curent antialcoolic la nivelul diverselor comunități rurale și urbane ale vremii. Se pot delimita trei mari exemple de acest tip, două pentru secolul al XIX-lea și celălalt statuat în perioada interbelică:

1. *Reuniunile de temperanță transilvănene*, în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX: prima de acest tip lua ființă în 1847 la Brașov, condusă de Ioan Petricu, a cărei apariție este apreciată în temeni laudativi de către George Bariț (membrii reuniuni se angajau să nu mai bea alcool distilat, iar pe de altă parte să fie cât mai temperați în consumul de vin și bere). A doua jumătate a secolului aduce o extindere considerabilă a modelului, un rol esențial având aici impulsurile/încurajările primite din partea tuturor Bisericilor transilvane. Astfel, am putut identifica în jur de 28-30 de asemenea reuniuni, multe dintre ele fiind în mediul rural, conduse de preotul sau învățătorul satului. Oricum, îndemnul pentru înființarea acestora erau numeroase, atât la nivelul presei transilvane, cât și la nivelul unor circulare bisericești, ceea ce trădează importanța care li se acorda în epocă. Spre exemplu, la 1898 se publică un îndreptar pentru înființarea societăților de cumpătare după modelul *Societății de cumpătare* din Babța (Sălaj), organizată de către Gavril Alușiu. Cea mai semnificativă a fost *Reuniunea de temperanță antialcoolică din Blaj*, care și-a început activitatea în 1908 și, lucrul cel mai semnificativ, a încercat organizarea unui congres antialcoolic al românilor transilvăneni la 1913, fără succes însă⁴⁶.

⁴⁶ Vezi, pe larg, Rotar 2006, p. 155-185. Vezi și ANDJA, fond *Reuniunea*, 2018, 2/1912-1917, f. 1-2, 20-41.

2. *Liga antialcoolică Română*, înființată în 1896⁴⁷, având printre membrii săi personalități ale vieții publice cum ar fi A. D. Xenopol, V. Babeș, A. C. Cuza, dr. Felix, Nicolae Paulescu etc. Liga se dorea un for de conducere antialcoolică în Vechiul Regat, căutând să înființeze sub patronajul său societăți de temperanță și să facă, în mod deschis, propagandă antialcoolică pentru temperanță, în principal prin întruniri, conferințe, predici și diverse publicații. Printre realizările sale sau, mai bine zis, prin influența unora dintre membrii săi, s-a reușit la nivelul Vechiului Regat introducerea învățământului antialcoolic și, deopotrivă, înființarea a două biblioteci populare antialcoolice, publicate una de către *Liga antialcoolică* și cealaltă sub patronajul *Ministerului Instrucțiunii Publice*. Totodată, *Liga antialcoolică Română* a avut un rol decisiv în adoptarea legii monopolului alcoolului din 1908, care a fost votată în mod unanim în Senatul României. În plus, *Liga antialcoolică Română* reușește să trimită o serie de reprezentanți ai săi, care sunt considerați în același timp delegați oficiali ai Guvernului Român, la diverse congrese antialcoolice ale epocii (spre exemplu în 1895, la Congresul de la Paris, participă Gheorghe Thiron, profesor la Facultatea de Medicină din Iași⁴⁸, iar în 1909 Mina Minovici, la Congresul de la Londra). După Primul Război Mondial, activitatea Ligii se diminuează până la dispariție.
3. *Societatea Temperanța*, înființată în 1929, cu sediul la București, și *Societatea Dușmanii Alcoolului și ai Tutunului*, cu sediul la Brașov, apărută în 1924. Ambele asociații se dezvoltă într-un alt context decât cel de dinaintea Primului Război Mondial și, astfel, se explică acțiunile mult mai radicale ale acestora. De pildă, *Liga Temperanța din România pentru propagandă antialcoolică și educație civică* adopta un ton mult mai direct în ecuație⁴⁹. Astfel, referința era explicită spre o acțiune mai de durată și mijloacele de acțiune mult mai bine desenate: înființarea *Zilei Temperanței în România*, necesitatea ca fiecare membru al ligii să aducă în decurs de doi ani un nou membru (din 1938 perioada a fost redusă la un an), obligația de a duce o mai susținută propagandă antialcoolică la sate (pe lângă cârciumari și printre săteni etc.). Programul-moțiune adoptat de către ligă este un exemplu elocvent al nivelului mișcării antialcoolice românești în perioada interbelică:
 - împiedicarea imediată a consumului de spirt din cereale și a consumului țuicii în 3-4 ani; producerea spirtului doar în fabricile statului, organizarea cu ajutorul statului de instalații pentru uscatul prunelor, pentru fabricarea magiunului, marmeladei, conservelor și introducerea obligatorie a acestora în armată și cămine;

⁴⁷ Voniga 1910, p. 73-78. Pentru Transilvania este esențială și apariția la Târgu-Mureș a revistei *Az alkoholizmus ellen*. *Az "Alkoholizmus szövetség" havi folyóirata*, începând din 1907.

⁴⁸ Thiron 1899.

⁴⁹ *Liga Temperanța* 1929, p. 1-15.

- interzicerea pe viitor a viei de tip “terasă” și pledoaria deschisă pentru pasteurizarea mustului;

- închiderea completă a cârciumilor în zilele de sărbătoare, târg și în toate duminicile, pentru scăderea numărului debitelor de alcool în țară;

- organizarea în mediul rural, în principal, a reuniunilor de temperanță, adică a locurilor de întâlnire “sănătoasă” pentru săteni, unde se vor organiza conferințe, biblioteci, muzică, jocuri naționale, radio instructiv etc., “*făcându-se astfel operă națională culturală care-l ridică pe om, în locul cârciumii nefaste, care-l sărăcește și-l abrutizează*”. Totodată, în rândul membrilor ligii era interzisă orice discuție politică și se îndrumau filialele să aleagă un președinte care să nu fie înregimentat în nici un partid politic. La acestea se adaugă și *Cartea faptelor bune a Societății*, unde urmau să fie trecuți membrii cu merite deosebite în activitatea filialelor. Efectul acestei inițiative nu se lasă așteptat și, la 1929, în 4800 comune rurale au luat ființă astfel de centre de temperanță iar, pe parcursul anilor 1930, 1931, 1932, 1933, au loc sărbătorile *Zilei Temperanței din România*, cu marșuri și discursuri antialcoolice. Totodată, liga introducea premii în valoare de 300.000 lei pentru faptele de virtute cetățenească și propagandă antialcoolică, tocmai pentru a realiza o mai bună stimulare și coagulare a activității și a membrilor săi⁵⁰. În cazul societății *Temperanța*, deosebit de relevantă este, ca sursă, *Revista Temperanța*, ce apărea lunar din 1937, în situația în care societatea trecea în acel an sub auspiciile Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. În ceea ce privea numărul membrilor societății *Temperanța*, aceasta avea la 1940 circa 2.338 de filiale locale, cu un număr total de 44.954 de membri, dintre care 31.452 bărbați și 11.602 femei, ceea ce însemna o proporție de 2,4 % din totalul locuitorilor respectivelor localități⁵¹.

- Cercetările viitoare privind activitatea acestei societăți vor trebui să coreleze datele edite și cele inedite, în condițiile în care înființarea sa în 1928, petițiile sale cuprinzând inclusiv diverse planuri de acțiune, trecerea sa sub tutela Ministerului Sănătății în 1937 sau chiar ordinele de înființare a unor filiale ale sale în diverse județe ale României interbelice constituie surse încurajatoare pentru o mai amplă analiză⁵².

- Activitatea de propagandă antialcoolică a societății *Temperanța* specifica modalitățile practice de acțiune pe mai multe fronturi. Astfel, educația era un termen-cheie în ecuație, unde “*factorul cel mai important pentru lupta contra alcoolismului ar fi femeia*”. În această direcție, școala este considerată un alt instrument esențial de acțiune, mai ales în mediul rural, unde

⁵⁰ *Premiile 1930*, p. 3-4.

⁵¹ *Darea de Seamă 1941*, p. 5-10.

⁵² ANDJA fond *MRUB*, Registre, 130/1929, f. 234; 149/1934-1937, f. 342; 154/1938-1941, f. 387.

“70 la sută din populație este analfabetă”, alături de “propaganda antialcoolică ce ar trebui să fie făcută pe o scară mult mai întinsă în gimnazii, licee, în toate școlile secundare de fete, iar la Universitatea noastră ar trebui să existe un curs general de igienă socială”. De asemenea, introducerea în cărțile didactice a unor “bucăți din literatura și filmul antialcoolic”, alături de măsurile administrative și legislația antialcoolică, constituiau tot atâtea mijloace ce ar fi fost capabile să dea rezultate bune⁵³. Planurile de acțiune antialcoolică erau însă mai extinse, fiind identificate și în alte propuneri concrete, cum au fost: neacordarea pe viitor a nici unei licențe pentru băuturi spirtoase (scop vizat: “în 50 de ani bunăoară, debitele actuale se vor împușina prin decesul patronilor”), încetarea distilării prunelor, suprimarea alcoolului din cofetării, teatre, gări sau de la botezuri și nunți⁵⁴ etc.

- Medicalizarea tematicii alcoolismului, odată cu perioada interbelică, sau progresele în această direcție sunt cât se poate de evidente. Astfel, remarcăm în paginile *Revistei Temperanța* o proporție însemnată a articolelor de gen, semnate de diverse personalități medicale, explicând din punct de vedere științific pericolele la care se expuneau alcoolicii⁵⁵.

“Astra”

Un alt for de acțiune antialcoolică a fost, de-a lungul aproape întregii perioade cercetate, “Astra”. Activitățile sale în domeniu se situează într-o continuitate, cel puțin pentru anii cuprinși între a doua jumătate a secolului al XIX-lea și debutul celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, avem de-a face cu o acțiune deschisă de conștientizare în păturile largi ale populației a pericolului alcoolismului și, evident, o încercare de modificare a unor conduite și comportamente greșite în registru. Armele adoptate au fost conferințele și prelegerile populare, pe de o parte, iar, pe de altă parte, publicarea în paginile oficiosului *Transilvania* a unor materiale antialcoolice. Modificări apar totuși în gama enunțată, în sensul în care, în perioada interbelică, activitatea antialcoolică a “Astrei” se diversifică sub influența noii organigrame, când domeniul a fost subsumat Secțiunii medicale și biopolitice conduse de doctorul clujean Iuliu Hațieganu. Oricum, tabloul prelegerilor populare și al conferințelor “Astrei” ce se referă direct la problematica alcoolismului rămâne o sursă excelentă de analiză. Așadar, se remarcă, la prima vedere, situația în care procentul expunerilor antialcoolice sub egida *Asociațiunii* din totalul prelegerilor și conferințelor rămâne unul constant și chiar înregistrează tendințe de scădere: de pildă, avem 47 de asemenea producții dintr-un total de 790 la 1911⁵⁶, iar, la 1931-1932, 39 dintr-un total de 1493 (multe

⁵³ Poenaru-Căplescu 1938a, p. 3-4.

⁵⁴ Poenaru-Căplescu 1938b, p. 2-3.

⁵⁵ De pildă, Stoenescu 1942, p. 6-7, Vătămanu 1939, p. 1-2.

⁵⁶ *Prelegerile* 1912, p. 354-365.

dintre ele dedicate corelației între alcoolism și tuberculoză). O altă statistică, de la 1928, arată că, din 129 de conferințe ținute în regiunea Clujului, 39 au fost alocate tuberculozei, 13 alcoolismului, 20 sifilisului, 14 cancerului, 14 bolilor molipsitoare, 16 mortalității infantile⁵⁷. Totodată, la 1927 se organizează și concursuri tematice antialcoolice pentru planșe premiate cu 5.000 de lei vizând combaterea flagelului alcoolismului⁵⁸ etc.

Literatura antialcoolică

Apariția literaturii antialcoolice în România este o “invenție” a celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Ea s-a dezvoltat în sensul unei literaturi de popularizare menită să combată flagelul alcoolismului și, implicit, s-a adresat întregii societăți. Literatura antialcoolică este o prezență constantă în Transilvania și în Vechiul Regat până la Primul Război Mondial, luând cele mai diverse forme:

- Lucrări scrise de anumiți reprezentanți ai Bisericilor: pentru Transilvania este cazul lucrărilor scrise de Dumitru Voniga⁵⁹, Miron Cristea⁶⁰, Izidor Marcu, Ștefan Roșianu⁶¹, Aron Boca Velcherianul⁶² etc.
- Lucrări scrise de reprezentanți ai vieții publice, cum ar fi, până la Primul Război Mondial, A. C. Cuza, autor, spre exemplu, în 1897 a două asemenea producții.
- Traduceri din literatura antialcoolică a vremii. În categoria literaturii antialcoolice se integrează și apariția așa-numitelor *catehisme antialcoolice*, cum a fost cel tipărit cu sprijinul *Ligii Antialcoolice Române* de către George Murgeanu la 1899⁶³.

După Primul Război Mondial cantitatea literaturii antialcoolice este în vădită creștere, relevante fiind două aspecte: dezvoltarea mult mai puternică a unei literaturi medicale în domeniu și apariția publicațiilor sub stindardul *Cruciada românească împotriva alcoolului*, având genericul sugestiv “*Patima*”⁶⁴. Dar emblema acțiunilor antialcoolice în România interbelică rămâne *Revista Temperanța*. Ea a fost orientată în două mari direcții:

1. O extrem de acută propagandă antialcoolică, manifestată prin publicarea celor mai diverse materiale: de la prelegeri antialcoolice, unele dintre ele rostite la radio⁶⁵, predici populare împotriva beției, materiale medicale și juridice antialcoolice etc., până la alte tipuri de articole ce ating faptul divers

⁵⁷ Hațiegan, Daniello, 1928, p. 1137.

⁵⁸ *Activitatea* 1927, p. 543-544.

⁵⁹ Voniga 1910.

⁶⁰ Cristea 1902.

⁶¹ Marcu, Roșianu 1907, *passim*.

⁶² Boca Velcherianul 1895.

⁶³ Murgeanu 1899.

⁶⁴ De exemplu, *Urmările Beției* 1925.

⁶⁵ Spre exemplu, Stănescu 1943, p. 1-4.

al alcoolismului, cuprinse în relatarea unor întâmplări nefericite, gen *Unde duce beția?*

2. Educație civică încorporând trei segmente distincte de chestiunile subsumate consumului de alcool: *Școala Mamei; Pagina Gospodarului și Îngrijirea Sănătății*.

Tot în cadrul acțiunilor antialcoolice se integrează mulțimea deloc neglijabilă a surselor tratând subiectul regăsite în rândurile presei, indiferent de orientarea sa: laică, politică sau religioasă. Oricum, nu vor lipsi criticile la adresa politicilor guvernamentale cu referire la alcool sau a acțiunilor antialcoolice și admirația nedisimulată manifestată față de legile prohibiției din SUA⁶⁶. Relevantă pentru asemenea direcții este revista *Sănătatea*. De exemplu, în paginile acesteia se identifica, cu puțin înainte de izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial, “*cinci mari flagele*” ce afectau societatea românească: alcoolismul, cancerul, sifilisul și bolile venerice și tuberculoza⁶⁷. Fiecărui i se acorda un spațiu extins de analiză, iar în situația luptei antialcoolice erau relevante articolele scrise de către doctorul Nicolae Minovici. Pe de altă parte, literatura antialcoolică se bucura de un tratament special, în sensul în care permanent era încurajată să prolifereze și, mai mult, exista o grijă continuă pentru răspândirea ei cât mai extinsă în teritoriu⁶⁸.

Dimensiunea antisemită

Această latură reprezintă una dintre cele mai importante discuții despre problematica alcoolismului în România secolelor XIX-XX. Ea se întemeie pe trei mari “mituri”:

1. faptul că evreii au introdus alcoolul distilat în România, cândva în secolul al XVIII-lea;
2. mitul evreului cârciumar;
3. mitul otrăvirii populației creștine prin băuturi alcoolice falsificate de către evrei.

În jurul acestor trei mituri se construiesc o mulțime de reacții, constante de-a lungul secolului al XIX-lea și până după al Doilea Război Mondial. Aceste reacții se regăsesc în cadrul unui discurs legislativ, al unui discurs antialcoolic produs de către oamenii Bisericii, la nivelul literaturii de popularizare și în cadrul unui discurs literar și folcloric ce atinge chestiunea. Or, acest lucru relevă, deopotrivă, însemnătatea alocată tematicii și, mai ales, credința în multe medii românești ale vremii în adevărul unora sau al tuturor celor trei mituri. Spre exemplu, problematica evreului cârciumar se regăsește în relatările unor călători

⁶⁶ Vlădescu Răcoasa 1924, p. 137-139.

⁶⁷ Vezi *Tabla* 1937, p. 522-527.

⁶⁸ ANDJA, fond *Pretura Vinț*, 392, dosar 60/1928 – corespondență privind răspândirea broșurii *Lămuriri cu privire la legea pentru stârpirea beției*.

străini prin Țările Române cum ar fi Del Chiaro, Sulzer sau chiar în celebra *Descriptio Moldaviae* aparținând lui Dimitrie Cantemir. La nivel legislativ se disting, pentru secolul al XIX-lea în Transilvania, câteva asemenea reacții antisemite: interzicerea succesivă a dreptului de cârciumărit pentru evrei (1801, 1810, 1818, 1836, 1840) și, în 1811, a posibilității schimbului de băutură cu cereale sau alimente.

Tematica otrăvirii băuturilor de către evrei este o creație a primei jumătăți a secolului al XIX-lea, fiind semnificativă situația în care această problemă penetrează până la palierul unor reglementări legislative: 1832 – *Regulamentul Organic* al Moldovei impune o serie de restricții pentru evrei în ceea ce privește comercializarea vinului. Totodată, mai multe reacții de respingere înregistrate în diverse comunități în secolul al XIX-lea sunt relevante pentru o atare direcție: 1846 și 1849 la Geoagiu și Aiud. Literatura epocii nu este nici ea străină de orientarea enunțată, sugestivă fiind, spre exemplu, contribuția “deosebită” la dilatarea percepției și asumării mitului aparținând lui Vasile Alecsandri, cu piesa sa intitulată *Lipitoarele satului*. Rolul piesei lui Alecsandri va fi astfel esențial în extinderea unei asemenea idei, dovadă fiind, de pildă, faptul că ea contaminează cu această opinie personalități ca Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica și Mihai Eminescu⁶⁹ (la I. L. Caragiale și la Calistrat Hogaș apar nuanțe față de o atare interpretare). Și mai relevant, tematica se regăsește chiar și la evreii epocii, discursul lor oficial căutând să arate netemeinicia unor asemenea afirmații (*Uniunea Evreilor Români* înaintează la 1910 un memoriu în acest sens către Senat)⁷⁰.

Perioada interbelică, în condițiile unui mai acut discurs antialcoolic, amplifică toate aceste chestiuni. Astfel, reacții înregistrăm la nivelul unui discurs religios, care exprimă poziții antisemite discutând despre chestiunea alcoolismului (Miron Cristea) sau, pe de altă parte, subiectul este pe deplin asumat de către retorica legionară (Corneliu Zelea Codreanu, în lucrarea sa *Pentru legionari* din 1936⁷¹). Însă, cea mai dură reacție de acest tip se înregistrează, în perioada interbelică, în lucrarea lui Nicolae C. Paulescu, *Jidanii și Alcoolismul*, publicată în 1928. Ideea principală pe care Nicolae C. Paulescu și-a dezvoltat propriul discurs este cea a introducerii alcoolului distilat în România de către evrei cândva în secolele XVII-XVIII. Pornind de aici, autorul dezvoltă o critică la adresa lor extrem de acidă. Oricum, propunerile sale privind problematica alcoolismului sunt printre cele mai radicale în epocă, ținând de latura morală și socială deopotrivă (implicarea prelaților, intelectualilor, a presei, a medicilor, pe de o parte, sau măsuri capitale ale statului în domeniu: desființarea distileriiilor particulare, desființarea completă a producerii alcoolului din cereale, un debit la 1000 de locuitori, cârciumile să fie închise în toată țara începând cu ora 7 seara,

⁶⁹ Spre exemplu, Eminescu 1998, p. 29-40.

⁷⁰ Oișteanu 2001, p. 163-182.

⁷¹ Zelea Codreanu 1936, p. 86-90, 154.

cu spectrul unor amenzi usturătoare, exproprierea proprietarilor de distilerii fără despăgubire, întrucât activitatea lor constituia o amenințare la adresa sănătății publice etc.)⁷².

Biserica

Alături de formulele enunțate ale propagandei antialcoolice interbelice în România se situează și cele direcționate direct de către diversele Biserici. În cazul Bisericii Ortodoxe Române, de pildă, relevante sunt acțiunile săvârșite de către “Oastea Domnului”, mișcare spirituală apărută în 1923 la inițiativa preotului Iosif Trifa. Această mișcare promova în mod deschis antialcoolismul⁷³ și abstenența, căutând a impune modele pentru o revigorare morală a societății românești de după Primul Război Mondial. O cercetare viitoare va trebui să arate dimensiunea și influența sa în cauza alcoolismului, corelând deopotrivă surse edite și inedite. În cazul ultim, de pildă, diversele rapoarte ale activităților din parohii cuprind date semnificative. Este cazul schimbărilor în domeniu petrecute în cadrul unor parohii cum ar fi cea din Cricău: “*Stavilă le-a pus* (n. n. sectarilor) *prin mișcarea Oastea Domnului. [...] Rezultatul: O seamă de oameni cari iau parte la întruniri trăiesc o viață mai curată, nu mai înjură, se împacă unii cu alții, bețivii devin abstinenți*”⁷⁴. Însă activitatea preoților în parohii pentru combaterea alcoolismului era o situație cu rezultate satisfăcătoare (cazul prim referindu-se la scăderea sau închiderea crâșmelor⁷⁵, iar cel de al doilea la imposibilitatea preotului de a disloca obișnuința exagerată de a consuma alcool⁷⁶).

Din acest punct de vedere apare ca semnificativ faptul că, într-un sens, societatea *Temparența* și “Astra”, iar, în alt sens, “Oastea Domnului” ne apar ca fiind cele mai relevante mișcări-acțiuni încercând pe o scară largă să impună atitudini și conduite antialcoolice. Uneori presa antialcoolică a vremii sublinia efortul conjugat al acestora în domeniu⁷⁷.

Date relevante privind atitudinea și propaganda deschisă purtată de către forurile religioase în epocă sunt cuprinse în paginile publicației Sfântului Sinod, *Biserica Ortodoxă Română*. Dintre cei care semna în paginile acestei publicații⁷⁸ se remarcă mai ales arhimandritul Iuliu Scriban, cu un șir lung de articole în această direcție. Ele porneau de la sublinierea realităților acțiunilor antialcoolice în alte spații geografice⁷⁹, cuprindeau recenzii asupra unor scrieri antial-

⁷² Suci-Sibianu 1928, p. 2.

⁷³ Pravila 1937, p. 148-150.

⁷⁴ ANDJA, fond *Protopopiat*, 1208, dosar 1/1933, Raport 1933a, f. 455.

⁷⁵ *Ibidem*, Raport 1933b, f. 464v.

⁷⁶ *Ibidem*, Raport 1933c, f. 466-467.

⁷⁷ Opreșan 1939, p. 1

⁷⁸ Spre exemplu, Daringă, 1931, p. 194-196; Georgescu, 1923, p. 252-254; Grumăzescu 1925, p. 218-220; Vartomoleu 1926, p. 337-341; Tomaziu 1927, p. 327-349 etc.

⁷⁹ Scriban 1923a, p. 947; Scriban 1924a, p. 316; Scriban 1926, p. 687 etc.

coolice⁸⁰ și ajungeau până la scurte note informative sau, dimpotrivă, articole de fond tratând detaliat tematica⁸¹. La fel de semnificative sunt, după cum am subliniat deja, acțiunile propriu-zise ale preoților în parohii pentru combaterea alcoolismului, aspect care avea deja o tradiție în spate. De asemenea, ca în alte situații, adeseori se critica în mediul preoțesc al epocii existența mai degrabă a acțiunilor teoretice decât practice în combaterea alcoolismului⁸². Însă, arhimandritul Scriban părea a fi unul dintre cei mai fervenți susținători din mediul preoțesc ai luptei antialcoolice, dovada acestui lucru fiind și situația în care el publica periodic și în *Revista Temperanța*⁸³. De asemenea, implicarea autorităților eccleziastice în cadrul societății *Temperanța* a fost evidentă⁸⁴.

Uneori, formulele propagandei și acțiunilor antialcoolice în România interbelică au luat și chipul unor congrese internaționale organizate la București⁸⁵ sau chiar al unor filme antialcoolice ce rulau în cinematografe. În cazul ultim era vorba despre realizarea, în 1929, de către celebrul regizor român Jean Georgescu, a filmului *Război fără arme*, axat exclusiv pe propaganda antialcoolică⁸⁶.

Concluzii

În urma celor expuse, se pot desprinde câteva concluzii. Așadar, remarcăm pentru România interbelică, pe de o parte, o continuitate față de perioada precedentă în ceea ce privește propaganda și acțiunile antialcoolice. Prin urmare, aceste acțiuni cresc în intensitate, mai ales datorită influențelor modelelor occidentale (este vorba aici despre paradigma americană a prohibiției). O astfel de situație a determinat dilatarea discursului antialcoolic, care a atins diverse modalități de expresie, metamorfozându-se, în adevăratul sens al cuvântului, într-un discurs "multiplu" (adică a fost asumat de către marea majoritate a societății). Pe de altă parte, noile condiții au determinat o mai accentuată propagandă, ce și-a găsit expresia cea mai înaltă în activitatea societății *Temperanța*. Aceasta a încercat să se transpună într-un factor coagulat al mișcării antialcoolice, chestiune demonstrată și prin intrarea sa sub tutela Ministerului Sănătății odată cu anul 1937.

Din acest unghi, secolul al XX-lea duce mai departe linii trasate și, în plus, alocă noi spații de expresie și acțiune. Astfel, problematica alcoolismului devine tot mai mult o chestiune medicalizată, în ciuda unor diverse mutații ce apar de-a lungul timpului.

⁸⁰ Scriban 1924b, p. 631; Scriban 1929, p. 861 etc.

⁸¹ De pildă, Scriban 1923b, p. 1046-1055.

⁸² Vezi reacția arhimandritului Scriban în *Daringă* 1931, p. 196

⁸³ Scriban 1938, p. 2-3; Scriban 1939, p. 4; Scriban 1942, p. 1-2 etc.

⁸⁴ Nicodim 1941, p. 1-2.

⁸⁵ Vezi de pildă *Cuvântarea* 1930, p. 10.

⁸⁶ http://ro.wikipedia.org/wiki/Jean_Georgescu, accesat la 12.12.2007.

Fernand Braudel susținea că orice civilizație are nevoie de luxuri alimentare și de o serie de stimulenți, de dopanți pentru a exista: secolele al XII-lea și al XIII-lea au cunoscut astfel nebunia mirodeniilor și a piperului; secolul al XVI-lea a adus noi elemente de acest tip în ecuație: alcoolul, ceaiul, cafeaua, tutunul, iar secolele XIX-XX au cunoscut drogurile lor, bune sau detestabile. În consecință, omenirea a avut nevoie mereu de compensații, după o regulă constantă a vieții ei⁸⁷. O atare afirmație cuprinde în esența sa o remarcă simplă dar edificatoare în chip de concluzie finală: consumului excesiv de alcool, identificat ca o situație primejdioasă, i s-a dat o replică pe măsură la noi, pentru prima dată, în perioada interbelică.

MARIUS ROTAR

PROPAGANDA AND ANTIALCOHOL ACTIVITIES IN INTERWAR ROMANIA

ABSTRACT

The present inquiry tries to analyze the topic of propaganda and multiple measures against alcoholism patterns during the interwar Romania. There are many historical sources regarding this and a survey of these seems to be a very complicate one. We can notice for those times that the existence of a multiple discourses on this topic is an expression of different adopted laws, actions of Romanian Orthodox Church, actions of "Astra" society and so on. The main consequence of the interwar romanian propaganda and due to the actions against alcoholism was the foundation in 1929 of *Temperanța League*. This league tried to be the best tool in the „war” against alcoholism and in 1937 it became part of the Romanian Health Minister. On the other hand, during that period, the patterns of alcoholism became more and more a medicalized issue and the entire discourse against it tried to make the Romanian society more sensitive regarding the threat of a alcohol addiction.

Also, the influence of western patterns of those times (i. e. American laws of prohibition) had a strong echo in Romanian interwar society.

Abrevieri bibliografice

- ANDJA - Arhivele Naționale. Direcția Județeană Alba, fonduri *Mitropolia Română Unită Blaj; Registre de intrare-ieșire; Protopopiatul român greco-catolic Alba Iulia, parohia subordonată Bărăbanț; Reuniunea de temperanță antialcoolică a teologilor din Blaj; Protopopiatul Ortodox Alba Iulia; Pretura Plășii Vințu de Jos.*
- Activitatea* 1927 - "Din activitatea secțiunilor literar-științifice. Anexa VIII", în *Transilvania*, 58, 10-11, oct.-nov. 1927.
- Anuarul* 1941 - *Anuarul Statistic al României. 1939 și 1940*, București, Institutul Central de Statistică, 1941.
- Baiulescu 1872 - Bartolomeu Baiulescu, "Disertațiune despre stricarea vinarsului, ținută în 16

⁸⁷ Braudel 1984, p. 280-290, 304.

- Iuliu în adunarea generală a despărțământului de cultură la Brașiovu, de parochulu ...”, în *Transilvania*, 22, V, Brașov, 1872.
- Banu 1935 - George Banu, *Sănătatea poporului român*, București, 1935.
- Bariț 1838 - George Bariț, “Înfrânarea la beuturi spirtuoase”, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Brașov, I, 21, 1838.
- Braudel 1984 - Fernand Braudel, *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*. Traducere și postfață de Adrian Riza, vol. I, București, 1984.
- Brătianu 1924 - Vintilă Brătianu, “Ordonanță de caracter general”, în *Monitorul Oficial al Ținutului Alba Iulia*, 20, 14 Mai, 1924.
- Boca 1895 - Aron Boca Velcherianul, *Un cuvânt către frații săteni despre filoxera omeniei sau vinarsul*. Versuri, Gherla, Aurora, 1895.
- Corpus 1900 - *Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytar. 1898. Évi*, Budapest, 1900.
- Cristea 1902 - Miron Cristea, *Cuventare contra beției*, Sibiu, 1902.
- Cronică 1912 - “Cronică”, în *Cultura Creștină*, II, 3, 10 Februarie 1912.
- Cuvântarea 1930 - “Cuvântarea veneratului industriaș Grigore Alexandrescu la masa comună luată cu membri congresului internațional antialcoolic la București”, în *Răsăritul*, 1, XII, 1930.
- Cuza 1897 - A. C. Cuza, *Lupta în contra alcoolismului în România*, Jassy, Tip. H. Goldner, 1897.
- Darea 1941 - “Darea de Seamă de activitatea Ligei Temperanța pe exercițiul 1940-1941”, în *Revista Temperanța*, București, 2-3, IX, mai-iunie 1941.
- Dăringă 1931 - N. Dăringă, “Alcoolismul și combaterea lui”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIX, 2-3, 1931.
- Eminescu 1998 - Mihai Eminescu, *Chestiunea evreiască*. Antologie, prefață și note D. Vatamaniuc, București, 1998.
- Enciclopedia 1940 - *Enciclopedia României*, vol. IV, București, 1940.
- Fekete 1913 - Ioan Fekete Negruțiu, *Drepturile și datorințele cetățenești*, Blaj, 1913.
- Florea 2004 - Gelu Florea, “Dacians and Wine (1st Century B.C - 1st Century A. D.)”, în *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis*, Cluj-Napoca, 2004.
- Georgescu 1923 - Vasile I. Georgescu, “Beția este legea societății”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLI, 4, 1923.
- Grumăzescu 1925 - Corneliu Grumăzescu, “Contribuțiuni la lupta contra alcoolismului”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIII, 4, 1925.
- Le Goff, Rousselier 1995 - Jacques Le Goff, Nicolas Rousselier, “Préface. Les auteurs”, în *Histoire et le métier d'historien en France 1945-1995*, coord. François Bédarida, Paris, 1995.
- Hațiegan, Daniello 1928 - Dr. I. Hațiegan, L. Daniello, “Secțiunea medicală și biopolitică. Rapoartele singuratecilor secțiuni”, în *Transilvania*, 59, 12 Decembrie, 1928.
- Heath 1987 - Dwight B. Heath, “Anthropology and Alcohol Studies. Current Issues”, în *Annual Review of Anthropology*, 16, 1987.
- I. M. 1930 - I. M., “Cronică antialcoolică”, în *Răsăritul*, XII, 1, 1930.
- Instrucțiuni 1928 - *Instrucțiuni privitoare la aplicarea legii pentru represiunea fraudelor în prepararea comerțului băuturilor alcoolice*, București, M. A. D., Imprimeria Statului, 1928.
- Istoricul 1938 - “Istoricul băuturilor în România”, în *Revista Temperanța*, București, VI, 3, August, 1938.
- Legea 1924 - *Legea pentru monopolul băuturilor spirtuoase în comunele rurale și măsuri contra beției din 7 martie 1908 cu modificările din 1909, 1910, 1914*, în *Codul General al României. Legi Uzuale* (în continuare *Codul Hamangiu*), vol. III.
- Legea 1932 - *Legea monopolului vânzării spirtului și a băuturilor spirtuoase și a taxelor de consumație din 22 aprilie 1932*, în *Codul Hamangiu*, vol. XX.

- Legea 1936 - *Legea pentru apărarea viticulturii și regulamentul legii*, București, Imprimeria Statului, 1936.
- Levine 1979 - Harry G. Levine, "The Discovery of Addiction: Changing Conceptions of Habitual Drunkenness in America", în *Journal of Studies on Alcohol*, 15, 1979.
- Liga Temperanța 1929 - *Liga Temperanța din România pentru propaganda antialcoolică și educația civică. Statute*, București, 1929.
- Lupta 1929 - "Lupta împotriva beuturilor spirituoase", în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, XCII, 65, 28 Iunie, 1929.
- Manuilă 1924 - Dr. Sabin Manuilă, "Alcoolismul. Producția și consumația alcoolului în Transilvania", în *Societatea de Măine*, Cluj, I, 3 27 Aprilie, 1924.
- Manuilă 1925 - dr. Sabin Manuilă, "Consumația alcoolului și situația brevetelor în Transilvania", în *Societatea de Măine*, Cluj, II, 7, 15 Februarie, 1925.
- Marcu, Roșianu 1907 - Izidor Marcu, Ștefan Roșianu, *Alcoolismul*, Blaj, 1907.
- Magyar 1900, 1905, 1906, 1909 - *Magyar Statisztikai Közlemények. Uj Folyam. XXII Kötet. A Magyar Korona Országainak. 1897. Évi. Népmozgalmi Statisztikája*, Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1900, 1905, 1906, 1909.
- Murgeanu 1899 - George C. Murgeanu, *Catechism anti-alcoolic întocmit spre folosința obștei rurale*, București, Biblioteca Anti-Alcoolică a Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, nr. 4, 1899.
- Nicodim 1941 - I. Nicodim, Patriarhul României, "Sprijiniți Liga Temperanța", în *Revista Temperanța*, 9, VIII, 1941.
- Oișteanu 2001 - Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, București, 2001.
- Oprișan 1939 - I. G. Oprișan, "Să demascăm dușmanul", în *Revista Temperanța*, VI, 10, 1939.
- Oprișan 1940 - I. G. Oprișan, "Dacă am renunța", în *Revista Temperanța*, VII, 10, 1940.
- Petric, Munteanu 1854 - Ioan Petric, George Munteanu, *Înfricoșatele stricăciuni ale beuterei de vinarsu-rachiu. Învățăture mântuitoare*, prefață de G. Bariț, Brașov, Tiparul lui Römer & Kaummer, 1854.
- Poenaru-Căplescu 1938a - C. Poenaru-Căplescu, "Să bem sau nu", în *Revista Temperanța*, 6, VI, 1938.
- Poenaru-Căplescu 1938b - C. Poenaru-Căplescu, "Să bem sau nu", în *Revista Temperanța*, 7, VI, 1938.
- Premiile 1930 - "Premiile Ligei Temperanța", în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, XCIII, 6, 17 Ianuarie, 1930.
- Pravila 1937 - *Pravila Oastei Domnului. Chemări la o viață nouă*, Sibiu, 1937.
- Prelegerile 1912 - "Prelegerile Poporale ținute în cursul anului 1911" și "Conferințe ținute în cursul anului 1911", în *Transilvania*, V, XLIII, Sept.-Oct. 1912.
- Răvașul 1904 - *Răvașul*, II, 6, 6 Februarie 1904.
- Revista Temperanța 1938 - *Revista Temperanța*, București, VI, 1, 8, Iunie 1938.
- Room, 1983 - Robin Room, "Legislative Strategies and the Prevention of Alcohol Problems", în Marcus Grant and Bruce Ritson, eds., *Alcohol: The Prevention Debate*. London, Croom Helm, 1983.
- Room 1984 - Robin Room, "Alcohol control and public health", în *Annual Review of Public Health*, 5, 1984.
- Room 1996 - Robin Room, "Alcohol consumption and social harm conceptual issues and historical perspectives", în *Contemporary Drug Problems*, 23, 1996.
- Room 1997 - Robin Room, "Alcohol, The Individual and Society: What History teaches us", în *Addiction (Supplement)*, 7, 11, 1997.
- Rotar 2006 - Marius Rotar, "Apa care arde în flăcări. Despre alcoolism în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX", în *Caietele de Antropologie Istorică*, Cluj-Napoca, 8-9, V, 2006.

- Rotar 2007 - Marius Rotar, "Probatoriul unei istorii a alcoolismului în România secolelor XIX-XX", în *Bruckenthal Acta Musei*, II, 1, 2007.
- Rotariu 1927 - Ion V. Rotariu, *Politica Alcoolului. Ruina unei industrii*, București, Institutul de Arte Grafice, 1927.
- Sârbu 2003 - Valeriu Sârbu, "Trăit-au geto-dacii de la Burebista la Decebal fără vin?", în *Mousaios*, 8, 2003.
- Scriban 1923a - I. Scriban, "Roadele opririi băuturii în America", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLI, 12, 1923.
- Scriban 1923b - I. Scriban, "Chestiunea alcoolismului", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLI, 14, 1923.
- Scriban 1924a - I. Scriban, "Descrășterea alcoolismului în Franța", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLII, 5, 1924.
- Scriban 1924b - I. Scriban, "Cele mai noi scrieri împotriva beției", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLII, 10, 1924.
- Scriban 1926 - I. Scriban, "Osânde pentru călcarea legii beției în America", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIV, 1, 1926.
- Scriban 1929 - I. Scriban, "Alcoolismul, problemă internațională", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLVII, 9, 1929.
- Scriban 1938 - I. Scriban, "Vrăjmașul satelor", în *Revista Temperanța*, 5, VI, 1938.
- Scriban 1939 - I. Scriban, "Beția e numai la țară?", în *Revista Temperanța*, 3, VII, 1939.
- Scriban 1942 - I. Scriban, "Luptă fără biruință", în *Revista Temperanța*, 1-2, X, 1942.
- Suciu-Sibianu 1928 - Dr. Mircea Suciu-Sibianu, "Problema alcoolismului", în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, XCI, 106, 12 Octombrie 1928.
- Stănescu 1943 - Constantin Stănescu, "Patima beției și urmările ei". Cuvântare rostită la postul de Radio București în cadrul orei satului în ziua de Duminică 16 Mai 1943, cu ocazia serbării zilei "Temperanța", în *Revista Temperanța*, București, X, 11-12, Februarie-Martie 1943.
- Stein 1985 - Howard F. Stein, "Alcoholism as Metaphor in American Culture: Ritual Desecration as Social Integration", în *Ethos*, 13, 3, 1985.
- Stoenescu 1939 - C. Stoenescu, "Alcoolismul sau patima beției" în *Revista Temperanța*, VII, 4, 1939.
- Stoenescu 1942 - dr. Ioan Stoenescu, "Patima Beției în fața Justiției și a Medicinii", în *Revista Temperanța*, X, 1-2, 1942.
- Urmările 1925 - *Urmările Beției. Publicațiile revistei "Patima". Cruciada împotriva alcoolismului*, Iași, Institutul de Arte Grafice "Viata Românească", 1925.
- Tabla 1937 - "Tabla de Materie. Anul XXXVI: Martie 1936 – Februarie 1937", în *Revista Sănătatea*, București, XXXVI, 12, Februarie 1937.
- Thiron 1899 - Constantin Thiron, *L'alcoolisme comme une des causes prédisposant à la tuberculose*. Communication présentée au IV-ème Congrès contre l'abus de boissons alcooliques, Iași, Imprimeria Natională, 1899.
- Tomaziu 1927 - T. Tomaziu, "Alcoolismul", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLV, 6, 1927.
- Thuiller, Tulard 1986 - Guy Thuillier, Jean Tulard, *La methode en histoire*, Paris, "Que sais-je", PUF, 1986.
- Țicău 1940 - Dr. I. Țicău, "Alcoolismul și degenerarea neamului. Conferință rostită de ..., medicul orașului Câmpina, la 12 Mai a. c., cu ocazia sărbătoririi Zilei Temperanței", în *Revista Temperanța*, VIII, 4-5, 1940.
- Vasici 1844 - Dr. Vasici, "Vinarsul-Rachiul în privința istorico-politico-medicală", în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Brașov, VII, 7-10, 1844.
- Vătămanu 1939 - Dr. N. Vătămanu, "Alcoolismul și tratamentul lui", în *Revista Temperanța*, VII, 7, 1939.

- Vlădescu Răcoasa 1924 - G. Vlădescu Răcoasa, "Antialcoolismul nostru", în *Societatea de Mâine*, Cluj, I, 6, 18 Mai, 1924.
- Voniga 1910 - Pr. D. Voniga, *Mizerie, boală, crimă și degenerare sau Alcoolismul și urmările lui din punct de vedere economic, higienic, moral și național. Conferință pentru combaterea alcoolismului*, Orăștie, Tip. Nouă, 1910.
- Vartolomeu 1926 - Gh. Vartolomeu, "Beția și mijloacele de a o combate", în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIV, 6, 1926.
- Zelea Codreanu 1936 - Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I, Sibiu, Edit. Totul Pentru Țară, 1936.

Cuvinte-cheie: alcoolism, antisemitism, băuturi spitoase, cărciumi, discurs medical, discurs religios, interbelic, istoriografie, legi antialcoolism, legislație, publicații, statistică.

Keywords: alcoholic drinks, alcoholism, antialcohol laws, antisemitism, interwar, historiography, legislations, medical discourse, publications, religious discourse, statistics, taverns.